

KISEBBSÉGI MAGYAR SORS

GESTERN UND HEUTE

KÉT HÓNAPPAL ezelőtt Viktor Orendi-Homennau „Gestern und Heute“ címmel Temesváron egy 22 lap terjedelmű füzetet adott ki. Azzal a román részről többször felvetett kérdéssel foglalkozik, hogy a magyar államból Romániához csatolt németeknek német nemzeti szempontból tegnap, a magyar uralom alatt volt-e jobb dolga, vagy ma Nagy-Romániában?

E statisztikai adatokban bővelkedő kis füzetben, amelyet különben, „statisztikai tanulmányinak nevez, azt állítja Orendi-Homennau, hogy ma a Romániához csatolt németeknek német nemzeti szempontból határozottan jobb dolga van, mint volt tegnap a magyar államban, mert a román kormányok szakítottak azzal az elnemetietlenítő közoktatásügyi politikával, amelyet a magyar kormányok a németekkel szemben annyi kíméletlenséggel alkalmaztak. Világos bizonyítéka ez állítás igazságának az, hogy ma a bánági németeknek sokkal több német tannyelvű iskolája van, mint volt a magyar uralom alatt. Míg a magyar állam egyetlen német tannyelvű iskolát sem tartott fenn, addig a román közoktatásügyi kormányzat több német tannyelvű állami elemi iskolán kívül középiskolákról és tanítóképzőintézetről is gondoskodott a bánági németek számára.

Orendi-Homennau ezzel a statisztikai megállapítással nem elégedik meg, hanem mély aggodalmaskodással arra is felhívja a romániai németek ügyeimet, hogy német nemzeti szempontból minő szomorú sors várna rá, ha a Rothermere-féle revíziós mozgalomnak meg leime az a sikere, amelyet tőle a magyarság remélt. Hogy ezt a nagy veszedelmet szemléltetőbbé tegye, kisebbségi szempontból párhuzamot von a csonkamagyarországi és a romániai közoktatásügyi politika között. Megállapítja, hogy az előbbi most is folytatja a kisebbségeknek az iskola segítségével való azt az elmagyarosítását, amelyet a művelt világ közvéleménye már annak idején annyira elítélt. A magyarok a világháború után sem felejtettek és nem is tanultak semmit. A mai Magyarország félmilliónál számosabb németiségének nincs több, mint Összesen 26 félig-meddig német tannyelvű elemi iskolája. A romániai németek meg nem bocsátható bűnbe esnek, hacsak hajszálnyi jelét adná, hogy helyesli, vagy éppen erkölcsileg is támogatja a magyar revíziós mozgalmat.

A magyar olvasóközönségben csak nagyon kevesen lehetnek, akik tudják, hogy tulajdonképpen ki is Orendi-Homennau? Azért nem lesz talán felesleges egy pár szóval Őt e folyóirat olvasóinak bemutatni.

Orendi-Homennau a világháború előtt egyike volt azoknak a politizáló erdélyi szászoknak, akiknek nagyon fájt a szíve amiatt, hogy a bánági németek körülbelül 95%-ában teljesen érzéketlen volt azokkal az „alldeutsch“ törekvésekkel szemben, amelyek célul tűzték ki a német nemzeti öntudat felébresztését legalább a svábságnak társadalmilag előkelőbb részében, amelynek értelmisége nemcsak hazafias érzésben, hanem nyelvében is szívesen lett magyarrá és amely öntudatlanul úgy gondolkozott, mint II.

Vilmos német császár, hogy a német birodalmi érdekek szempontjából sokkal nagyobb érték egy erős magyar nemzet, mint a politikailag súlytalan és csak félig-meddig német kétmilliónyi magyarországi németiség, amelyben éppen úgy nincs meg a nagy német nemzettesthez tartozó érzés, mint annak a magyar elnyomásnak tudata, amelyről itt-ott talán hallott beszélgetni, de amelyet a valóságban sem nem érzett, sem nem tapasztalt.

Orendi-Homennau politikai és hírlapírói működésének színhelyét a szászföldről a bánszágba tette át abban a hitben, hogy ott a személyes érintkezés útján sikeresebbé teheti működését. Lapjában azt hirdette, hogy a svábságban, ha a magyarságban felolvadni nem akar, nemcsak német öntudatot kell felébreszteni és eleven erővé tenni, hanem a sváboknak a román és szerb nemzetiségi pártokkal szövetkezve, aktív nemzetiségi politikát kell folytatniok a magyar kormányok elnyomó és magyarosító politikája ellen. Ez irányú reménye azonban nem teljesedett be. Alig csatlakozott hozzá egy féltucat fiatalabb és többnyire németországi vagy ausztriai összekötetésekkel bíró egyén, de akiket vele együtt a sváb értelmiség közül senki sem vett komolyan. Hogy teljesen magára nem maradt, az „allddeutsch“ mozgalom azon vezető egyéniségeinek köszönhetette, akik a magyarországi németiségnek német nemzeti öntudatra való ébresztését az „allddeutsch“ mozgalom egyik főcéljának tekintették.

Az összeomlás után nemcsak Orendi-Homennau, hanem a vele egyenlő gondolkozásnak is — köztük elsősorban a berlini önkéntes száműzött, Korodi Lutz — nagy reménysekkel eltelten csatlakoztak az újdonsült román imperiumhoz abban a hitben, hogy az rövid idő múlva valóra fogja váltani a gyulafehérvári román nemzetgyűlés minden ígéretét. Míg Erdélyben a kizárólag román nemzetiségi politikusokból álló Kormányzó Tanács tartotta kezében a hatalmat, a németek különösen egyházi és iskolai ügyeiket illetően nem panaszkodhattak, hiszen a közoktatásügyi reszort egyik főnöke e Kormányzó Tanácsban Korodi Lutz volt. A bánzági német tannyelvű iskolák, miket Lovászy magyar kultuszminiszter hívott életre, ez időszakban megmaradhattak.

Mikor a liberális párt került uralomra, minden megváltozott. Korodi Lutzot közoktatásügyi államtitkárból a temesvári állami gimnázium német szekciójának latin tanárává fokozták le. Miután a román nyelvi képesítő vizsgálatot nem akarta letenni, kénytelen volt csalódottan visszatérni arra a gimnáziumi tanszékre, amelyet számára a porosz közoktatásügyi miniszter fenntartott. Orendi-Homennau és itthon maradt románbarát társai két szék között igazán a pad alá kerültek. Sem a liberális, sem az averescanuspárti kormánynak nem volt szüksége rájuk. Az erdélyi szász és sváb kisebbségi pártok pedig más vezetőket választottak maguknak. Orendi-Homennau ismét magára maradt, mint tegnap a magyar uralom alatt. Hogy a holnapot biztosítsa, ahhoz a sváb párttöredékhez csatlakozott, amelyik a romániai németiség sorsát a liberális párt hajójának vontató köteléhez akarta kötni. E felemás politika érdekében írta meg most ismertetett broszúráját is, amelynek némi jelentőséget csupán az adhat, hogy esetleg alkalmas lehet a német közvéleménynek még mindig meglévő magyarelles árnyalatát a magyar közoktatásügyi és kisebbségi politika ellen felingerelni.

Mikor Orendi-Homennau e broszúráját megkaptam Temesvárról, éppen akkor olvastam a „Banater Deutsche Zeitung“-ban, hogy a valóságban milyen a német iskolázás helyzete a bánszágban. „A német felekezeti iskolát Újbesenyőn — írta a „Banater Deutsche Zeitung“ (1928, XI. 19.) — erőszakkal államosították, aminek következtében otthon nélkül maradt a felekezeti kisdédóvoda is. Erre a plébános saját lakása egyrészt ajánlotta fel helyiségül a kisdédóvoda számára. A temesvári római katolikus püspök kérvényezett.

hogy a hitközség felekezeti kiseddóvodát állíthasson fel. Hónapokig válasz sem jött. Most egyszerre felállították az állami kiseddóvodát, amelynek vezetésére kineveztek egy besszarábiai nőt, aki csak románul és oroszul tud. Aztán megtiltották a felekezeti kiseddóvoda felállítását azzal a megokolással, hogy a községben van állami kiseddóvoda.“

Ehhez hasonló esetet tegnapról aligha tudna egyetlen egyet is idézni Orendi-Homennau úr.

Egy pár nappal később a „Temesvári Hírlap“-ban azt olvastam, hogy Bocu Sever bánsági minisztert temesvári látogatása alkalmával Blaskovics prelátus-kanonok, a bánsági németek egyik vezérferfia üdvözölte és e beszédében azt hangoztatta, hogy „a bánsági római katolikus felekezeti iskolák nagyon szomorú helyzetben vannak a miatt, hogy közülük egyesek máig sem kapták meg a megígért nyilvánossági jogot, mások pedig az állam közömbössége és az államsegély hiánya miatt súlyos nehézséggel küzdenek“. Blaskovics prelátus-kanonok tegnap, a magyar uralom alatt is, egyik vezére és parlamenti képviselője volt a bánsági németeknek, — de nem ismeretes, hogy valaha a most idézethez hasonló panaszt hangoztatott volna valamelyik magyar miniszter előtt, — már csak azért sem, mert a magyar uralom alatt mindenik felekezeti iskola nyilvánossági joggal bírt.

Arról a kérdésről, hogy a romániai németeknek különösen egyházi és iskolai tekintetben tegnap volt-e jobb helyzete, vagy ma, — igen érdekes vitatkozás folyt múlt október havának első napjaiban a bukaresti román és az erdélyi szász lapok, — a „Kronstädter Zeitung“ és a „Siebenbürgisch-Deutsches Tageblatt“ között. E vitatkozást az utóbbi szász lap a következők megállapításával fejezte be:

„A statisztika kétségtelenül igen szép tudomány, csakhogy azt lehet nagyon könnyen megtévesztően is alkalmazni. Az összehasonlítás a magyar és a jelenlegi helyzet között nem azon fordul meg, hogy hány német iskolát tűr meg az állam a nélkül, hogy élete gyertyájának lángját elfújná, hanem azon, hogy mit tett az akkori és a mostani állam a tekintetben, hogy felekezeti iskoláink fenntartását lehetővé tegye? Ali is számokat akarunk beszéltetni. A mi egyházunknak és iskoláinknak legutóbbi állandó állami dotációja a magyar kormány részéről 740.000 korona volt, amely megfelel legalább is 30 millió jelenlegi leinek, amelyet nekünk most a román államnak kellene adnia, hogy iskoláinknak legalább annyit adjon, mint amennyit a magyar állam adott. Az a segély, melyet ma a román állam a mi egyházunknak és iskoláinknak ad, összesen 15 millióra rúg. Éppen felével kevesebbre, mint amennyit a magyar uralom alatt kaptunk.“

„Ehhez járul még az is, hogy több városunkban és községünkben román állami iskolákat állítanak, amelyeknek építésére és fenntartására községi illetékeket rónak ki, amelyeket e községek szász lakosságának is meg kell fizetnie. Olyan intézkedés, amelyről a magyar időben még szó sem lehetett volna; A német evangélikus vallású polgárok által fizetett e járulékok az 1924. évben kereken 16 millió leire rúgtak. Az azóta eltelt években is inkább többre, mint kevesebbre. Ha már most e két tételt összefoglaljuk — mert hiszen más és több is van ilyen — akkor megállapíthatjuk, hogy a magyar időben 31 millió lei-jel nagyobb összeggel rendelkezünk iskolai célokra, mint ma.“

„Ezenkívül figyelembe kell venni azt is, amit egyházi birtokainkból 1918-tól kezdve elvettek. Egy néhány adat van erre vonatkozóan is. A mi evangélikus egyházközségeinktől kapcsolatosan az agrárreformmal 35.000 hold földet vettek el. Egy hold föld árát 10.000 leiben (350 pengő) számítva, e vagyonvesztéség 350 millió leire rúg. A szász nemzeti vagyonból és a dézsmaváltásból egyházunknak 37 millió évi jövedelme volt. Ma ezek a jövedelmek 432.000 leire zsugorodtak össze. Ez adatok szerint a mi egyházunknak 1918 előtt aranyparitásos alapon számítva a szász nemzeti vagyonból, alapítványainból és a dézsmaváltásból 52 és félmillió jelenlegi lei állott rendelkezésére, amihez még hozzájárult 35.000 hold földbirtok jövedelme. Ezek után lehet-e még azt állítani, hogy iskolázásunk helyzete ma kedvezőbb, mint a háború előtt volt?“

Hogy az a lelki és érzésseli állapot, amely ma az erdélyi németsegen uralkodik, ha tegnapi és mai helyzetét összehasonlítva, milyen? — igen

tömören és szemlélhetően fejezte ki a „Kronstädter Zeitung“ (1928, X. 4.) „Ein herausgeforderter Vergleich“ című vezércikkének írója a következő sorokban:

„Amíg a magyar uralom idejében a jogainkért és nemzeti fejlődésünkért folytatott harcot a szász népnek aránylag csak egy vékony rétegzete folytatta, mert csak az érezte azt a fenyegető veszedelmet, amely időnként a magyar kormányzati politikában mutatkozott, — addig ma a mi népünk lelke egész mélyében fel van dúlva, felháborodva és felizgatva, mert a legistenhátamögöttibb szász falu utolsó bérese és legfiatalabb iskolás gyermeke is érzi, hogy élethez való jogaiban, szabadságában, legbelsőbb javaiban lépten-nyomon meg van támadva.“

Azt hiszem, hogy a tegnap és ma között való különbséget a valóságnak megfelelőbben és az igazságnak megragadóbb érzésével jobban kifejezni senki sem tudná, mint kifejezték a „Kronstädter Zeitung“ cikkírójának fennebb idézett szavai.

NYÚJTÓDY GÁSPÁR